

Den dødes søn.

(Et russisk eventyr.)

Ved elven Lena i Sibirien ligger en liten bondeby; did kom en dag to slæder kjørende; i den ene sat en russisk officer, i den andre en tæt tilslørt kvinde, og paa begge sider red et par soldater. Kvinden hørte til de forviste; hun var dømt til at bo al sin tid i Sibirien. Men saa langt skulde hun ikke komme. Straks hun var ført ind i et hus, maatte hun gaa tilsengs. Hun fødte en søn og et par timer efter døde hun. Presten døbte barnet; men ingen fik vite morens navn. Et par dage efter blev det gravet en grav til hende i den frosne jord, og ingen spurte mer efter hende.

„Hvad skal det bli av barnet?“ spurte nogen av bønderne officeren. „Det rager ikke mig,“ svarte han, og dermed reiste han sin vei. Alle bønderne der i byen var livegne eller trælbundne; de hørte til en rik mand som bodde langt borte. Gutten blev sat i huset hos en fattig gjæter; og han maatte da bli livegen, han som de andre. Han gik bare under navnet „den dødes søn.“ Gjæteren fik ingenting for at ha gutten i huset, og barnet hadde det ondt der

under opveksten; men han var snild og taalmodig, og naar gjæterens børn var onde med ham, saa graat han bare, men slog aldrig igjen. En dag, de hadde faret rigtig ilde med ham, satte han sig i en krok og graat; saa kom gjæteren fuld hjem, banket gutten en gang til, og saa kastet han ham paa dør.

Den dødes søn turde nu ikke komme ind igjen, men gik ned til elven og satte sig der. Nu visste han ikke hvad han skulde gjøre av sig. Det var midtsommertid, maanen skinte paa vandet, og saa hørte han med ett den vakreste sang. Han saa sig om til alle kanter, men saa ikke et liv; sangen var saa vakker at han glemte al sin sorg, og saa hørte han den med én gang like ved siden av sig. Han syntes aldrig han hadde hørt noget saa vakkert, — og saa kjendte han en liten haand paa akslen sin, og hørte en røst som sa: „Hvorfor sitter du her saa sorgfuld?“ Han snudde sig og fik se en liten pike, som smilte saa blidt til ham; hun kunde vel være et par aar ældre end han. Hun hadde vandliljer i haaret og en krans av perler om panden. Kjolen hendes var saa fin og let som bare maaneskin. Hun gav sig til at leke med ham, strøk haaret fra panden paa ham og vasket ham i elven. „Nei, hvor vakker du er!“ sa hun og kysset ham. Gutten var ikke vant til slikt, og han hadde aldrig kjendt sig saa glad.

Da solen gik ned under aasen, sa piken at hun blev søvnig, og at nu maatte vel han ogsaa gaa hjem. „Jeg har nok ikke noget hjem at gaa til,“ svarte han, „for ingen liker mig, og nu vil du ogsaa gaa fra mig.“ Og saa graat han saa saart at den lille piken fik taarer i øinene. Hun strøk ham blidt over haaret og

sa: „Fra denne stund skal ingen gjøre dig ondt længer.“ Saa pustet hun i det hule av haanden hans, og lovet at hun hver maaneskinsnat skulde vente paa ham der ved elven. „Men nu skal du bare gaa hjem,“ sa hun; „du skal se det gaar godt.“ Han gik, men snudde sig straks igjen et øieblik, for at se efter hende, men da var hun borte; vandet bølget sagte, der hun var dukket ned, og han hørte igjen sangen der nedenfra.

Saa bad han en morgenbøn og gik hjem. Han ventet sig bank og onde ord, og blev helt forundret da ingen skjendte paa ham, og gutterne var noksaa venlige mot ham nu. Alt som han tok sig fore, gik nu godt for ham. I skogen fandt han bær i mængde, hvor han gik, og fisken bet for ham, bare han kastet ut kroken. „Han har lykkehaand,“ sa folk; „de usynlige aander hjælper ham.“ Men hver kveld gik han ned til den lille piken ved elven; de lekte sig sammen, og hun lærte ham at finde lægedomsurter og stener til vern mot troldom og ulykker. Og for hver dag blev han klokere og forstandigere, saa at folk tilslut sa at aanderne hadde ikke bare git ham lykkehaand, men ogsaa lykkehode.

Da vinteren kom, spurte han den lille piken hvor de skulde møtes naar elven blev islagt, og hun svarte at da flyttet hun langt ind i landet til elven Angara; den er saa fuld av fosser og stryk saa den aldrig fryser; der kunde han finde hende.

Det var bare én som ikke likte den dødes søn, og det var herremanden som styrte eiendommen for den rike adelsmand. Herremanden var haard mot bønderne, og han hadde en datter, som var jevngam-

mel med den dødes søn; hun var ikke likere end faren. Gamle folk maatte staa barhodet i kulden og bukke sig for hende, og bondeguttene maatte drage hende i slæden paa isen, og da sparte hun ikke paa svepen. En dag var den dødes søn med og drog hende; men saa gled han og faldt, og da blev hun sint og slog ham med svepen; men med det samme brast isen, og slæden sank nedi. Straks sprang den dødes søn i vandet for at prøve at berge Isidora — saa hette herremandsdatteren. Det kolde isvand slog over ham, og han syntes alt blev mørkt; men saa fik han øie paa den lille piken fra elvekanten; hun la Isidora i armene paa ham, og førte dem begge op paa isen igjen. Da han kom til sig selv, laa han paa isen med Isidora i armen, og omkring dem stod en flok med gutter. De hjalp ham med at bære Isidora hjem. Da herremanden saa datteren slik i uvet, blev han rent utrøstelig, og lod sin harm gaa ut over gutten, for han hadde kjørt hende ned i elven. Han bød at han skulde piskes. Men i det samme reiste datteren sig op, og sa at ingen maatte gjøre gutten noget, for ham var det som hadde frelst hendes liv. Og saa fortalte hun, at straks hun var kommet under vandet, yrte det omkring hende med underlige troll; de hadde ansigter og armer som et menneske, men var saa underlig bleke og blodløse; forresten lignet de en fisk, med skjæl paa kroppen, lang fiskehale, og skarpe finner istedenfor fingrer. „Kom og vær med os!“ sa de til hende; „for du har heller ikke noget hjerte i dig.“ Da blev hun dødsens ræd; men i det samme kom den dødes søn og frelste hende. Derfor maatte faren love hende at være snild mot gutten, og selv viste

hun siden venlighet og godhet mot alle, men mest mot ham som hadde frelst hende.

Ved nymaane drog gutten til Angarā-elven, for at møte den lille piken. Han var endda saar efter svepe-slagene som Isidora hadde git ham, og da piken merket det, spurte hun hvad som feilte ham. Han fortalte da alt sammen, og sa han syntes han hadde set hende, da han sank i elven. „Ja,“ sa hun, „det var mig som la Isidora i armene dine. Har du aldrig hørt at der bor levende vætter i elver og sjøer?“ — „Jo,“ sa han; „men saa er jo du en russalka.“ — „Ja, det er jeg,“ svarte hun.

Russalkaerne er smaa børn som myrdes udøpte og kastes i vandet; der livner de op igjen, men længter efter livet paa jorden; de gaar da op paa elvekanten, og der kan folk stundom se dem i maaneskinnet. De er glade i menneskene, verger dem ofte mot farer og viser dem anden godhet. Men det findes ogsaa onde russalkaer; det er slike mennesker som har gjort ondt og tilslut drukner sig selv. De varsler ulykke og voldrer dem skade som møter dem.

Gutten blev ræd og sorgfuld, da han hørte at denne piken, som han var saa glad i, var en russalka. Han hadde et baand om halsen med et kors i; det holdt han op mot hende og sa: „Vik fra mig og fly for korsets tegn!“ Men hun var en av de gode russalkaer; derfor blev hun ikke borte; men det voldte hende stor sorg at gutten skulde tro ondt om hende. „Hvorfor siger du slikt til mig som bare har gjort dig godt?“ sa hun med taarer i øinene. Da angret gutten det han hadde gjort, kastet sig ned for hende og bad om forladelse. Han syntes synd i hende, sa

han, fordi hun skulde bo i den mørke, kolde elven. Da rørte hun ved øinene hans, og bad ham nu se ned i vandet. Da saa han det gildeste slot dernede; det lyste som av glitrende glas og ædelstener, og han kunde ikke andet end rope: „Der maa det være herlig at bo!“ — „Ja,“ sa hun, der bor jeg. Vil du ikke følge med mig dit ned?“ Men gutten blev tvilraadig; det kunde ikke være videre hyggelig, mente han, at komme under vandet igjen. „Nu er det første gang jeg beder dig om noget,“ sa hun, „og synes du ikke du skylder mig saa meget, for al den kjærlighet jeg har vist dig, saa faar du aldrig se mig mere.“ Han tænkte da paa hvor ulykkelig han hadde været, før de møttes, og hvor snild hun hadde været mod ham, og saa sa han at han vilde følge med hende. Saa sprang de ut i elven sammen. Først kjendte han bare det iskolde vand; men det var bare et øieblik, og saa syntes han det var likesaa let at leve her som oppe paa jorden. Han stod sammen med piken i et skinnende slot, hun var endda vakrere end før, og der var en mængde smaa gutter og piker, og vakre var de alle sammen.

Dernede levde han nu en tid glad og lykkelig, som de andre; sorg og sygdom eller anden nød kjendte de ikke til her, passe varmt hadde de det altid, og et lys som hverken kom av sol eller maane, men lignet maaneskin, økte paa og tok av skiftevis; naar dette lys var i næ, laa de alle og sov. Trærne hadde altid løv, men bladene var stive, og blomsterne gav ingen lugt fra sig.

Den dødes søn visste ikke hvor lang tid han hadde levet her, da han engang i drømme saa Isidora,

som smilte til ham og rakte ham haanden. Da han vaagnet, syntes han ikke det var saa lyst og vakkert dernede som før; han længtet efter jordlivet og menneskene, saa op igjennem vandet, og lydde efter om han ikke skulde høre noget til dem. Den lille russalkapiken skjønnte snart hvorledes han hadde det. „Du har nok gjort mere for mig end jeg kunde kræve,“ sa hun; „men siden du længter efter andre end mig, skal du faa komme op til jorden igjen.“ Saa la hun haanden over øinene paa ham og kysset ham paa munden; han kjendte hvorledes han letnet og steg, og da han fik slaa øienene op igjen, saa han at han laa paa græsbakken ved kanten av en elv.

Da han reiste paa sig, merket han at han var blit stor og voksen; han var glad ved at være paa jorden igjen; men likevel var det som noget skortet. Saa gik han bortover marken paa maafaa, og det første menneske han møtte var en vakker ungmø i fine klær. Han kjendte hende straks; det var Isidora, slik som han hadde set hende i drømme. Hun kjendte ogsaa ham igjen og talte venlig til ham, endda han stod der i sine fattige klær. Men straks efter kom hendes stolte far herremanden gaaende; han bød hende følge med hjem, og til den dødes søn kastet han et øie som lovet alt andet end godt.

Da den dødes søn kom til byen, var det ingen som spurte hvor han hadde været saa længe. Det var som han aldrig skulde været borte, og alle var venlige imot ham som før. Men dagen efter blev han og flere andre bondegutter kaldt op til herremanden. Det var kommet bud fra eieren av godset, at de skulde avsted til elven Ural; der hadde han ogsaa store eiendommer,

og der skulde de vaske guld for ham. Saa maatte de avsted, og den dødes søn sammen med de andre.

Isidora kom til ham, før han reiste, talte med ham, og gav ham en grankvist. „Det er likfærdsgrønt,“ sa hun, og den skal minde dig om at det som livet skiller ad, skal døden føre sammen.“ Saa skiltes de, og grankvisten var den eneste rigdom den dødes søn førte med sig til sorgens land.

Da de kom til Ural, grov de flittig i sanden, alle mand; de haabet i stilhet, baade den ene og den andre, at de skulde finde en ædelsten; for da kunde det hænde de blev fri av trældommen. Den dødes søn haabet det samme for sin del; men nu var det likesom lykken var veket fra ham; han fandt mangel skinnende vakker sten, men ingen som var egte.

Men som han en kveld gik ved elvekanten og tænkte snart paa Isidora, snart paa piken fra elveløttet, saa han at noget rørte sig i vandet, og i det samme steg den lille russalkaen op til ham. Hun saa blek og sørgmodig ut. „Under jorden er det vei mellem elvene,“ sa hun, „og nu kommer jeg for at varsle dig lykke. Naar du tar fat paa dit arbeide imorgen, skal du se bent ned i vandet; da kommer jeg og rækker dig en kostelig diamant. Den kan du gjemme og sælge i stilhet; saa blir du en rik mand, og da kanhænde du faar Isidora til hustru. Men det maa gjøres lønlig, skjønner du; for du har ikke ret til at sælge den; han som eier jorden, eier ogsaa det som du finder her; men gir du den fra dig til ham, faar du i bedste fald ikke andet end friheten, og saa er du like fattig.“ Den dødes søn var forundret over at hun vilde raade ham til noget som ikke var riktig,

men før han fik sagt noget, var hun borte. Han blev nu sørgmodig; for det gjorde ham saa ondt at hun, som altid havde vist ham saa stor kjærlighed, ikke var slik som han trodde.

Morgenen efter gik det som russalkaen hadde sagt. Han saa ned i vandet, og straks steg hun op og rakte ham en straalende blank sten. Hun saa sørgmodig ut, men sa bare: „Gjem den indpaa brystet,“ og saa blev hun borte. Men han lot sig ikke friste. Han reiste sig, løftet armen høit i veiret, og ropte til de andre at han hadde fundet en ædelsten. Opsynsmanden kom bort til ham, saa paa stenen og sa: „Du er en nar! Tror du det findes saa store diamanter?“ Dermed kastet han stenen bort i en røs. Den dødes søn tænkte at russalkaen bare hadde villet sætte hans ærlighet paa prøve, og han tok atter fat paa sit arbeide. Men da han en stund efter kom til at se bort i stenrøsen, saa han den samme stenen som piken hadde rakt ham ligge og glitre i maaneskinnet. Han tok den op; for han tænkte at gaa op til herregaarden med den og gi den til eieren. Straks efter møtte han en jøde. Han viste ham stenen, og da lyste øinene paa jøden, som forresten sa at stenen var ikke stort værd. „Men det er det samme,“ sa han, „jeg skal gi dig fernti rubler*) for den.“ Den dødes søn sa han vilde ikke sælge den. „Jeg gir dig hundrede for den,“ sa jøden. „Ja men stenen er ikke min,“ sa den dødes søn, og han vilde ikke sælge den, endda jøden gjorde høiere og høiere bud og la paa det ene

---

*) 1 rubel sølv er ikke fuldt 3 kroner; 1 rubel papir ikke fuldt 1 krone.

hundrede efter det andre. Tilslut bød han tusen rubler; men da det heller ikke hjalp, saa gik han sin vei. En stund efter møtte den dødes søn en armenier, som ogsaa bød paa stenen, helt op til ti tusen rubler; og han lovet at ta ham med sig til Persien; der kunde han være tryg for at ingen krævede ham til regnskap for salget av stenen. Men det hjalp alt sammen ingenting. I nærheten av slottet møtte den dødes søn en gammel kjøbmand, som bød ham femti tusen rubler for stenen; men heller ikke det hjalp. Han vilde gaa til eieren med stenen, sa den dødes søn, og da kjøbmanden hørte det, sa han: „Gjør som du synes er ret og ærlig, og Gud være med dig!“

Da godseieren fik stenen, lot han kyndige [folk undersøke den, og de sa det var en ekte diamant, den største de nogen gang hadde set. Da bød adelsmanden at bondegutten skulde komme ind til ham, forat han selv kunde gi ham friheten. Hjertet banket i brystet paa den dødes søn, da han kom ind i stuen til den rike adelsmand, for at bli en fri mand. Det var saa fint og vakkert derinde, at han aldrig hadde set slik herlighet andre steder end i elveslottet hos den lille russalkaen. Det var en gammel svakelig mand som sat der i silkestolen. Folk sa at han hadde levet usams med sin eneste søster, og hun var død for mange aar siden. Siden hadde han giftet sig igjen; men baade konen og børnene var døde. Nu var han blit gammel før tiden og skral av helse. Han kjendte sig ensom og forlatt.

Da godseieren fik se den dødes søn, blev han helt underlig, gik bort og drog til side et dække som hang over billedet av en vakker kvinde. Han saa og

saa, skiftevis paa billedet og paa gutten i bondekuften. Den dødes søn undret sig ogsaa; for han syntes saa tydelig at billedet lignet den lille russalkaen. Saa spurte herremanden den som hadde fulgt den dødes søn ind, hvem denne bondegutten var søn til. Han fik da vite alt som var kjendt om guttens fødsel og barndom: at moren var en forvist kvinde, som hadde født ham i en liten by ved Lenaelven, og at hun var død straks efter. Da lot godseieren alle gaa ut, saa nær som bondegutten, og da de blev alene, tok han ham tæt i favn, og sa at herefter skulde han være hans søn og arving. „Nu har jeg vel sonet?“ sa han og vendte sig mot billedet; „nu tænker jeg ikke du skal vise dig mer i drømme for mig.“

Saaledes blev den dødes søn med én gang en rik herremand; men han var like god og snild for det, og ikke stoltere nu end da han levde som en fattig livegen. Men straks det blev nymaane, gik han ned til elven for at møte den lille russalkaen. Hun smilte til ham og sa: „Nu har du hat lykken med dig, fordi du ikke lod dig friste, men var ærlig og brav. Da jeg maatte friste dig med stenen, gjorde det mig saa ondt saa du tror det ikke. Men jeg har altid holdt av dig, og nu skal jeg sige dig hvem jeg er. Jeg er din lille søster, som blev dræpt som barn, og som aldrig har hat nogen anden glæde end dig. Vor mor var rik og vakker og av høi byrd, og det var nok av høibaarne mænd som fridde til hende; men hun vilde ikke ha nogen av dem, fordi hun elsket en livegen, som var en vakker mand, og forstandig og høvisk var han ogsaa; for han hadde gjort mange reiser sammen med hendes bror og set og

lært meget. De hadde giftet sig i løndom og turde ikke la broren faa vite det. Jeg var deres første barn; i sin fortvilelse kastet hun mig i Neva-elven, og der blev jeg en russalka. Men til min far sa hun at hun hadde sendt mig ind i landet til opfostring. Men saa fik hendes bror vite alt og lot hende forvise til Sibirien; der blev du født, og saa døde hun straks efter. Far blev sat ind i hæren og faldt i et slag i Finland. Nu har jeg sagt dig alt, og herefter tør jeg ikke mer vise mig for dig; for nu blir du snart gift, og din hustru kommer du til at elske over alt i verden. Men kommer du i nogen fare, skal jeg usynlig være hos dig og verne om dig." Saa kysset hun ham paa øinene og munden; en mørk sky drog over maanen, og med én gang var hun borte. Men nede fra elven hørte han det likesom hvisket: „Farvel! farvel!“

Den dødes søn drog i krigen og vandt hæder og ære, og den gamle angret aldrig at han hadde git ham sit navn og gjort ham til sin arving. Men den unge herremanden glemte ikke Isidora. Han reiste til Sibirien, og viste hende at han endnu gjemte paa den grankvisten hun hadde git ham, og som længe hadde været hans eneste rigdom. Hun hadde været likesaa trofast i sin kjærlighet til ham, og nu blev hun hans hustru.

Paa bryllupsdagen fandt han paa bordet i sit soveværelse en krans av vandliljer, og i dem var flettet et baand med de kosteligste perler. Ingen kunde sige hvor den var kommet fra; men selv hadde han sin egen stille mening om hvem som hadde lagt den der.